

КИРИЛ КАДИЙСКИ
СВЕТЛИНАТА
ТРАЙНА И НЕМАТЕРИАЛНА

chitanka.info

*Превърнат в себе си едва от
вечността...*

Ст. М.

Поетът никога не е това, което е: той е това, което могат — или искат — да го видят четящите; всеки сам за себе си в уединението на духовното общуване и групово, когато се преследват извънлитературни цели или при едно литературно законодателство, което също в последна сметка си остава извън голямата литература.

Маларме е класик дори само по формалния белег: всички го знаят, но малцина го четат. Един от великите френски поети, за съжаление той е най-слабо познат у нас и сравнително зле познат другаде; по-малко превеждан, повече легенда и почти винаги храна за снобите. Ако потърсим причините за това, не ще се затрудним особено: достатъчно е да се спрем на неговата поетика. Триединството: мисъл — пластика — музика (комбинацията може да бъде в различна последователност, без това да измени същността на нещата или да обедни представите ни за тоя творец) изправя читателя пред отломки, които със своето хладно излъчване в повечето случаи му говорят, че той е в състояние да се докосне само до видимата страна или най-много да усети неземния произход на поезията.

„Поет за поетите“ — в това има много истина, но истина е и фактът, че малцина поети го следват. Той обрича на двадесетгодишно мълчание Валери и доказва, че може да има епигони, но не и последователи. За школа е необходима доктрина, а Маларме винаги е воювал с доктринерството в литературата. Той се бои не само от формулировки, той съзнава, че е обречен на фрагментарност, защото намира за невъзможно написването на Книгата като плод на високите изисквания на голямата поезия. Тук можем да открием корените на Далчевата мисъл — „който търси съвършенство, осъден е да създава само фрагменти“... Съвършенството за Маларме е не само стремеж, той е единствено възможният изход от ситуацията, в която се намира той. На прага на един нов свят не е било възможно той да не съзнава,

че изкуството е призвано все повече и повече да върви към себе си, към вътрешното си величие. Защото упадъкът на самото общество диктува и развоя на изкуствата.

Тази диалектична връзка може да ни обясни така наречените „бягство от живота“, „декаданс“, „херметизъм“ и пр., и пр. — все определения, до които прибягваме, когато сме недоволни от това, че изкуството не служи на днешните ни — и следователно преходни! — цели.

Или с думите на самия Маларме: „Позицията на поета във времена като днешните, когато той се бунтува срещу обществото, е да отклони всички порочни средства, които му се предоставят. Всичко, което може да бъде предложено, стои по-ниско от светогледа му и от мълчаливия му труд“... Маларме е знаел истинската цена на подобни действия. Той целѝ нещо много по-трайно — да съхрани свещенодействието, наречено поезия. Той се бои от крайния продукт, защото всяко завършено нещо говори за предлагане и следователно за масова консумация. А това би означавало съобразяване с общия вкус. За Маларме поезията е не цветето, което може да поднесе към носа си буржоата, а уханието на това цвете. От тук и безсилието на твореца да изрази себе си пълноценно, принудата да си служи с посредничество, да предлага не самата същност, а неща, които биха ни довели до нея — с целия риск от нашата неподготвеност или направо неспособност да общуваме с изкуството. Готовото стихотворение е вече едно откъснато цвете. А от тук до литературния хербарий пътят е кратък Стихотворението-ухание, ето какво вълнува поета. Духът, а не плътта, временен носител на тоя дух. И цялата трагедия: да изразиш чрез словото — нещо твърде материално и сковаващо — движенията на душата, извивките на мисълта, скоковете на въображението. Ето защо не бива да ни се струват драстични думите на поета към Дега, когато той споделил с него, че има идея за сонет: „Сонетът, драги Дега, се пише не с идеи, а с думи“. Но кои са думите? И същите ли са те, каквито са били вчера? Ако Маларме имаше отговора, сигурно животът му би протекъл спокойно.

Прави са ония, които виждат Маларме като алхимик, наведен над колбите за добиване на духовно злато, но неговият проблем не се корени в това, че докрая не успява да стигне до магичната формула — и от тук до Книгата като цялост, а в простия факт, че злато не се добива

в лаборатория; дори когато е взето от другите (пък ако ще да е и от самата съкровищница на Бодлер), то може там само да бъде обработвано; истинският търсач преобръща пластове човешка руда, за да открие ония зрънца благороден метал, от които се изковават тънките листове на една наистина вечна Книга. А може би вечната Книга не е по силите на един отделен поет. Или нейното сътворяване е безпредметно — в един свят, който се кланя не на златната Книга, а на златния телец. Колко често сме свидетели как пред нас щедро се изсипват чували със звънки литературни скъпоценности, които може и да не ни заблудят, но винаги ще заменят стойностите за ония, които, било поради липсата на достъп до истинското злато, било поради невъзможност да го различат от заместителите, ще предпочиташ да се отрупват с евтините дрънкулки. Продуктите на духовното занаятчийство, шаржирани и от Верлен в неговото „Поетическо изкуство“, са тези, които са ужасявали Маларме и са го карали да се издига над тълпата и да търси магически знаци, за да запечата посланията на духа. Към кого обаче, като имаме предвид, че бъдещето ще води към още по-голямо обезличаване на индивида? Ако поезията не беше отишла толкова далече, сигурно неговата „Игра на зарове“ щеше да остане едно недоразумение за читателите и днес. Явно е, че Маларме е могъл да разчита не на преки следовници, а на поетите въобще, на ония, които ще издигнат нивото до там, че неговата кула от слонова кост да не виси във въздуха, а да се окаже стъпила здраво на земята.

Златното време на поезията настъпва, когато вълненията и възделенията на поетите са съзвучни с трепетите в душата на съвременника; когато интересът към изящното слово е резултат от духовното израстване на човека.

Ония читатели, които ще искат да надникнат зад видимия пейзаж, да се потопят сред реалността на душата, ще трябва дълго и последователно да общуват с поезията на Стефан Маларме. Допуснати веднъж обаче в неговия свят, те ще станат притежатели на едно рядко богатство: ключа от множество врати, водещи към жадувани предели. Съществуващият духовен опит е недостатъчен. При Маларме този опит трябва да се доизгражда със собствените ни усилия. Да се възприемат не думи. Дори не картини или настроения, а да се улавят и осмислят — доколкото е възможно това — флуиди. Ония, които не са

способни на тоя риск, по-добре да не прекрачват прага. Пред тях може да се отвори черна бездна. Защото пътищата на Маларме не са маркирани — няма възможност материалното да остави следи из етера, нито пък целите, към които постоянно се е стремил поетът, имат свое неизменно място. Да — поезията на Маларме е студена като блясъка на звезда: протуберансите на сърцето си той е пропуснал през множество филтри, за да достигне до нас онова сияние, което ще полира видимия свят, с желанието да го отдалечи от нас и може би запази от тлен, уви, всичко извън поезията се разпада. Като ѝ признаем усилията за днешния ден, трябва да бъдем наясно, че основното ѝ усърдие все пак си остава бъдещето. Това са съзнавали редица майстори. От това се е водел и Маларме с една овладяна примиреност. В автобиографията си той формулира това съвсем точно: „Поначало смятам днешното време като междуцарствие за поета, който няма защо да се намесва: то е изостанало и кипи за нещо ново и на поета не му остава нищо друго, освен да работи тайно за по-сетнешното време или за всякога“... В тези няколко само реда са заложили прозрения и принципи, които би трябвало да накарат всекиго да се замисли за някои високопарни устреми напред.

Поет на несъответствията — така бихме могли да наречем Стефан Маларме. Майстор на класическия стих, но и дръзнал да премахне пунктуацията, когато полифонията го изисква, той трудно се свързва в представите ни с нещо, което принадлежи само на антологията и томовете с литературна история. Виждаме го повече сред онези, които са се обрекли на една неблагоприятна сеизмография, защото само със съзнателното ние трудно ще можем да обясним желанията и волята, униинето и стремежа „да бягаш в своя бунт безплоден и порочен“. Отрицател на направленията в изкуството („ужасявам се от школите и от всичко, което прилича на тях“), утре може би ще го видим начело на някое ново, неподозирано от нас течение. Маларме се стреми към вечната хармония, но остава само сред измамния порядък, който ни обкръжава, или по-точно, който сме си създали, само за да си внушим, че сме способни да подчиним хода на нещата на своята власт. Той търси величието на душата, но остава сред житейската низост, която е бил принуден да населява, защото може би величието е само наша идея, стремеж да се откъснем от това, което ни се предлага от грубия свят. Той не си прави илюзии, че може

да достигне някакъв предел, защото, постигнал го, само ще докаже, че неосъществимото е заложено в самите нас, за да ни напомня — а по този начин и измъчва, — че за човека са човешките дела. Уви, творецът винаги ще се стреми да разширява тези предели с плахата — и най-важното неосъзната — надежда, че прониква в пространствата на непостижимото, че ги стеснява и може би обяснява.

С нищо от биографията му не ще допълним представите си за Маларме като поет. Той е съзнавал, че само вътрешната биография ще ни вълнува, ако сме истински ценители на поезията, и се е стараел нея да обогатява: живеейки иначе скромно, препитавайки се като учител по английски език. Поезията е източник на доходи само за ония, които са готови да я захвърлят с лека ръка, стига да им се предложи нещо по-съблазнително... Вторниците, които урежда, са по-скоро стремеж към човешка близост сред всеобщата изолация, отколкото желание да влияе. Общува с неколцина литератори. И не само защото е стъпил — както пише — десет години по-рано на земята от сродни млади умове, а защото в тяхно лице вижда обновителите на поезията, тях приветствува и подкрепя тях — несвързаните с нищо предишно. Колко често обаче скъсването със старото в изкуството е било представяно за скъсване с живота! Като че ли животът има само видими измерения. Пъпната връв се къса, за да започне един нов живот — самостоятелен, пълноценен.

Поезията на Маларме е само привидно безстрастна. Това не е студенината, родена от усамотяването на човек, решил да се отвърне от болките и страданията на другите. Едва ли „Несрета“, „Подаяние“ или дори „Звънрят“ преследват само чисто пластични задачи. Маларме не страда за хората изобщо, както сме свикнали да си представяме болката на Поета; той се измъчва за човека, защото в него е заложено стремлението към вечността и в същото време са му отнети всички пътища към нея, отнети са му дори крилата, които биха му дали поне илюзии. И може би с това е още по-човечен.

Хладният блясък в поезията на Стефан Маларме идва от онова сияние на чиста духовност, което подобно на лунната светлина облива всичко, обкръжаващо поета в нощите на размисъл и зачатия — в очакване да връхлети Зората и да възвести още един ден, още едно доказателство за нашата преходност. И ако пристъпим към Маларме с хладния разум на анализатори (при условие, че не сме го интуитивно

обикнали и разбрали), не бихме могли да не открием, че светлината, която излъчва неговата поезия, не бива да бъде нито много силна, нито много гореща — защото мълнията заслепява и огънят прегаря рано или късно, а тази поезия пътува навътре в нас, в едно нежно небе от чувства, небе бездънно, което надали някога ще бъде прекосено. Освен със светлина. Трайна и нематериална...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.